

Workshop 3

VERLOREN ONSCHULD: JEUGDIGE PLEGER EN SLACHTOFFERS VAN SEKSUEEL MISBRUIK

(binnen een familiale context of andere afhankelijkheidsrelaties)

Leen Hermkens

Een slachtoffer en pleger wordt je niet zomaar en niet ineens....."plegerschap en "slachtofferschap" ontstaan binnen een complexe, relationele dynamiek.

In de adolescentiefase ziet de jongere zich geconfronteerd met drie belangrijke ontwikkelingsopdrachten:

1. De ontwikkeling van een zelfbeeld, waarin alle eerdere positieve en negatieve ervaringen met anderen worden meegenomen.
2. De ontwikkeling van de seksualiteit die een plaats moet krijgen in het zelfbeeld. Lichamelijke veranderingen, seksuele fantasieën en impulsen, heftige emoties gaan deel uitmaken van relaties.
3. De ontwikkeling en opbouw van een persoonlijkheid waarbij de jongere het zelfbeeld gaat koppelen aan het beeld dat anderen van hem hebben

Een zeer dynamische fase, voor de jongere, maar ook voor iedereen die met hem in relatie staat, omdat de jongere zijn opdrachten enkel in-relatie_kan volbrengen. Processen van zelfafbakening en zelfvalidatie vormen daarin de relationele dynamiek. De balans van geven en ontvangen is "een dans van grenzen", waarin recht maar ook onrecht gedaan kan worden, en leidt tot een opbouw van constructief recht en /of destructief recht.

Wie zijn daarin de belangrijke "leermeesters" van adolescenten? Wie zijn de relationele partners door wie zij beïnvloed worden en die zij beïnvloeden? Welke thema's spelen daarbij een rol?

1. Ouders, broers en zussen en verder familie: als kind van beide ouders, als broer, zus, neef, wordt de adolescent "drager" van erfgoed vanuit vorige generaties met daarin o.a. (impliciete en expliciete) beelden en verwachtingen m.b.t. man en vrouw zijn, intimiteit en seksualiteit, macht en onmacht, afhankelijkheid en onafhankelijkheid, enz... Loyaliteiten spelen een rol in hoe de jongere een zelfbeeld als man of vrouw opbouwt en integreert in zijn seksuele en relationele ontwikkeling. Fundamenteel tekort gedaan zijn, mishandeling en affectieve verwaarlozing, seksueel misbruik, destructieve parentificatie kan de jongere tot slachtoffer en /of tot pleger van seksueel misbruik maken. Vertrouwen en betrouwbaarheid zijn dan ernstig geschonden.
2. School, leeftijdsgenoten, vrienden, een lief: het zelfbeeld wordt aangevuld door nieuwe ervaringen met anderen; wie ben ik volgens de anderen, wat verwacht die ander van mij? Welke afstand - nabijheid kan /mag ik innemen? Waar zijn de grenzen van mijn eigenheid en die van de ander als het gaat om lichamelijke, intimiteit en seksualiteit.? Is het vermogen om contact aan te gaan met leeftijdsgenoten ontwikkeld in eerder ontwikkelingsfasen?
3. Van belang is hoeveel ruimte de jongere vanuit thuis geboden wordt om te experimenteren en zich te verbinden met anderen. Mag hij ook loyaliteiten naar anderen ontwikkelen, of moet

de jongere juist beschikbaar zijn voor de ouders en het gezin, ten koste van zijn eigen ontwikkelingsopdracht.?(parentificatie)

4. De media, muziek, mode en filmindustrie: deze hebben grote invloed op het zelfbeeld van jongeren. Teksten, kleding, verhalen tonen (on) uitgesproken beelden en verwachtingen t.a.v. mannelijk en vrouwelijk gedrag, ook als het om seksualiteit, af- en onafhankelijkheid, macht en onmacht gaat. De vraag die hier aan de orde is: in welke mate wordt aanpassing afgedwongen ten koste van de ontwikkeling van eigenheid en autonomie ?

Binnen deze omvattende context, waarin een jongere experimenteert met grenzen van zichzelf en de ander, ontstaat "pleger" en /of "slachtofferschap". Vanuit dit besef is het van belang onderscheid te maken tussen de "gewone" seksuele exploraties tussen jongeren (en wat is "gewoon"?), grensoverschrijdingen en seksueel misbruik..

Seksueel misbruik binnen de familiale context en andere afhankelijkheidsrelaties: de gevolgen.

Traumatische gevolgen van seksueel misbruik ontstaan meer door de context waarbinnen het seksueel misbruik plaatsvindt dan door de feitelijke gebeurtenissen zelf. Belangrijk daarbij zijn de aard en de duur van de relatie tussen pleger en slachtoffer en andere betrokkenen. Des te meer de relatie betekenis heeft, des te groter is de schade.

Andere factoren die de ernst van de gevolgen beïnvloeden zijn:

- de leeftijd waarop het misbruik plaats vindt
- de aard en frequentie van het misbruik en de samenhang met andere context-factoren zoals verwaarlozing, mishandeling,
- de mate waarin de loyaliteit van de jongere gebruikt is ten koste van het recht op verantwoordelijke zorg,
- de mate waarin de jongere bekneeld is geraakt tussen conflicterende belangen,
- de wijze waarop geheimhouding wordt afgedwongen en overlevingsstrategieën worden ingezet,
- de omstandigheden waarbinnen het seksueel misbruik wordt onthuld,
- de reacties van alle betrokkenen en de ruimere context zoals buurt, de school, het werk, en het juridisch systeem

Aandachtspunten voor de hulpverlening: individueel en context gericht.

- Start met het kenbaar maken van jezelf vanuit je professionele context, sluit aan bij de beleving van de jongere en luister naar wat voor de jongere belangrijk is.
- De jongere heeft zijn gezin nodig. Werk vanuit een grondhouding van meerzijdige partijdigheid: d.w.z. het vermogen om wisselend en goed getimed partijdig te zijn met alle leden van de context. Er wordt rekening gehouden met al diegenen die door de hulpverlening beïnvloedt worden
- Veiligheid is het eerste wat een jongere nodig heeft om toe te kunnen komen aan verwerking. Overleg met collega's, ga niet overhaast te werk. Betrek belangrijke mensen uit de context.
- Erkenning van de opgelopen schade is een sleutel in het leren omgaan met de gevolgen van onrecht. Stap niet in de valkuil enkel oog en oor te hebben voor het seksueel misbruik. Exploreer ook andere belangrijke gebeurtenissen en feiten en de gevolgen voor alle betrokkenen. Oog hebben voor en expliciete erkenning geven aan wat gegeven en ontvangen is en het opsporen van hulpbronnen creëren een betrouwbare basis om samen te werken. Een goede timing is hierbij van groot belang.
- Praten over seksualiteit en seksueel misbruik vraagt moed van de hulpverlener om een heldere taal te hanteren die ruimte laat voor de schroom, schaamte en schuldgevoel van de jongere. Aandacht en erkenning voor de expliciete of subtiele manieren waarop geheimhouding en loyaliteit werd afgedwongen is cruciaal in het vermogen om te gaan spreken over feiten en belevingen.

- Voor de pleger van misbruik staat aanspreken op verantwoordelijkheid centraal. Hevige ontkennings- en bagatelliserings mechanismen vormen een psychologische weerstand tegen schuldbesef en opnemen van verantwoordelijkheid. Door het stilstaan bij eigen geleden onrecht kan de weerstand doorgewerkt worden en als hefboom gaan werken naar bekennen en erkennen van verantwoordelijkheid. Schenk aandacht aan de verstrengeling tussen gekwetstheid, macht / onmacht, grenzen en seksualiteit. Opgebouwde beelden en verwachtingen met betrekking tot man /vrouw zijn kunnen genuanceerd en bijgesteld worden.
- Deelname aan een leergroep (meiden-jongensgroepen) kan het proces van verwerking en het opnemen van verantwoordelijkheid ondersteunen. Voorwaarde is wel dat er aandacht blijft voor het individuele proces en de brug naar de context.
- Heb aandacht voor alle betrokkenen die te maken hebben met de gevolgen van het seksueel misbruik en betrek hen bij de hulpverlening. Ouders, broers en zussen en andere belangrijke derden.

Leen Hermkens:

Maatschappelijk werkster met ervaring in de Jeugdbescherming. VO gezinsbehandeling. Masterclass contextuele therapie. Medewerker Clas (Contextuele behandeling van seksueel misbruik) in Nederlands Limburg. Zelfstandige praktijk contextuele therapie. Stafleid en opleider Leren over leven.